

אורי זנו

לע"נ חברי דוד ישי ז"ל
ובלידא בת לונה ז"ל

הרואה נר של חנוכה צריך שיברך

- א. הקדמה - מצות הראיה בנר חנוכה בהשוואה למצוות אחרות
- ב. בירור בגדר מצות ראיה
- ג. שיטת המרדכי
- ד. שיטת הרשב"א
- ה. שיטת המאירי
- ו. ההשלכות המעשיות הנובעות משיטות הראשונים
  1. על מה חלות ברכות 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים'
  2. מתי מברך את הברכות
  3. אדם שברך 'שהחיינו' ביום הראשון מדין 'הרואה' ולמחרת נזדמנו לו נרות
  4. אדם שברך את הברכות מדין 'הרואה' ונזדמנו לו אחר כך נרות
- ז. דברי סיום

א. הקדמה - מצות הראיה בנר חנוכה בהשוואה למצוות אחרות

לאחר הדיון בחובת ההדלקה ובאופן ההדלקה, דנה הגמרא במנין הברכות ובתוכנן :
אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך, ורב ירמיה
אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך. אמר רב יהודה יום ראשון הרואה
מברך שתיים והמדליק מברך שלוש, מכאן ואילך מדליק מברך שתיים ורואה
מברך אחת. מאי ממעט? ממעט זמן. ונימנעוט נס? נס כל יומי איתיה. מאי
מברך? מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של חנוכה'. והיכן
צונו? רב אויא אמר מ-לא תסור', רב נחמיה אמר: 'שאל אביך ויגדך זקניך
ויאמרו לך'. (שבת כג, א)

ומסביר רש"י בדיון בדיון בגמרא מקבילה:

קאי על שלא הדליק בביתו ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל,
שמצוה להניח בפתח, צריך לברך על [ראיה]¹ הראשונה.
(סוכה מו, א ד"ה הרואה נר חנוכה)

משמע מדבריו שיש עניין לאדם שלא הדליק שיברך על ראיית נרות חנוכה.
וצריך עיון: הרי לא מצאנו בשום מצוה שמקיימה על ידי מעשה שיוכל לצאת ידי חובת
קיום המצוה בראיה, כפי שהגמרא מחדשת לנו כאן, שאדם שלא הדליק יראה הנרות ויברך.
במה שונה הדלקת נר חנוכה משאר המצוות בהן תיקנו ברכה על עצם עשיית המצוה?

1. ע"פ הגהת הב"ח אות א.

התוספות, כנראה, התקשו גם הם בקושייתנו:

בשאר מצוות, כגון אלולב וסוכה, לא תקינו לברך לרואה, אלא גבי נר חנוכה - משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה. וטעם ראשון ניחא דלא תקשי ליה מזוזה, ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה, שאין העושה מברך. (שם ד"ה הרואה)

וקשה לשיטת רש"י ולתוספות בתירוצם השני, מדוע לא נאמר לאדם הרואה את חבירו יושב בסוכה או נוטל לולב - והוא בעצמו לא קיים המצוה - שיברך על הראיה? מדוע לא מצאנו שתקנו חז"ל ברכת הראיה על כך?²

בישוב קושיה זו ניתן לומר שיש לחלק: מצות הסוכה אינה בניית הסוכה, אלא הישיבה בה. ההוכחה לכך היא שאנו מברכים על הישיבה בסוכה ולא על עצם הבניה, שנתפסת כנראה רק כהכשר מצוה. כך מצאנו גם במצוות נוספות כציצית ותפילין שאין מברכים עליהן בשעת הכנתן, שזהו מעין הכשר למצוה, אלא רק בשעת קיום המצוה, במעשה הנחתן ולבישתן. כך גם בארבעת המינים, המצוה היא עצם הלקיחה והנטילה, ככתוב "ולקחתם לכם..." בהדלקת נרות חנוכה, לעומת זאת, המצב שונה. מלבד ההדלקה קיימת גם מצות ראייה. אין זו מצוה שתכליתה היא **לאדם המתעסק בה**, כסוכה בה האדם מצווה לשבת בעצמו בסוכה וכלולב אותו האדם מצווה ליטול בעצמו (עד כדי כך שאינו יכול למנות שליח שיקיים את המצוה במקומו). בחנוכה חובה על האדם להדליק כדי שיראו אחרים, לצורך פרסום הנס. לכן יש לראיית הנרות חשיבות בפני עצמה הבאה לידי ביטוי אף בברכה. זו הסיבה שהגבילו חכמים את זמן ההדלקה לזמן בו כלתה רגל מן השוק, כדברי הגמרא (כא, ב): "מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק".

נמצא שיש אפשרות לקיים את המצוה בשני אופנים:

א. בהדלקה.

ב. מי שאינו יכול לקיים בהדלקה יקיים בראיה, ועליה תיקנו ברכה.

אך צריך עדיין ביאור: האם הראיה היא מצוה עצמאית (שאינה קשורה כלל להדלקה) או שמא היא חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, ובעצם הברכה על הראיה מוסבת בעיקרה על ההדלקה.

ב. בירור בגדר מצות ראייה

כותב הרמב"ן בענין קביעת נוסח הברכות:

ואני אומר שכל מצוה שאדם יוצא בה לכתחלה ע"י אחר כגון ביעור - קבעוה בי"עלי³, וכן שחיטה ומילה... שכן שלוחו של אדם בכולן כמותו... אבל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י שליח, כגון תפילין וציצית וישיבת סוכה וכיוצא בהן, מברכין עליהן ב"ל" בכל [המצוות] שברכתן עובר לעשייתן.

2. אכן מצאנו מספר ברכות שתוקנו על הראיה בלבד כגון על אילנות, ברכים, קשת וכדומה, אך בברכות אלו עצם הברכה היא על מראה עינים דוקא, שלא כבהדלקת נר חנוכה בה ישנו מעשה אקטיבי שעליו תקנו ברכה. ועוד שברכות אלו ברכתן על השבח ואילו בהדלקת נר חנוכה הברכה היא על המצוה.

3. הכוונה לנוסח "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על" לעומת "וציוונו ל".

ואם תאמר, הרי הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ומברכין עליה להדליק? יש לנו לומר שאני התם שההדלקה מצוה עצמה היא שעושה מצוה ואיתמר בפרק במה מדליקין דצריך לאישתתופי בפריטי ואינו יוצא אלא בשל עצמו. ועוד כיון שהרואה נמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעוה ב"ל". (פסחים ז, א)

מהתירוץ השני ניתן להוכיח שהראיה איננה חלק ממצות ההדלקה אלא בעלת חשיבות עצמאית. כיון שאם נאמר שהיא נגררת אגב ההדלקה אז קושיית הרמב"ן עומדת בעינה - כיצד מברך ב"ל", והרי על פי הכלל שקבע, כל מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים מברך ב"ל? על כרחך יש לומר שיש עוד ענין במצות נר חנוכה מלבד ההדלקה, והיא הראיה. עתה מובן מדוע מברך ב"ל", כיון שבראיה לא שייך שליח ויהיה חייב לעשותה בעצמו. אך עדיין קשה, כפי שהקשה כבר הגר"ז מלצר (מופיע ברמב"ן שם), מה שייך נוסח הברכות לברכת הרואה, והרי הנוסח ב"ל" הוא דווקא לענין ההדלקה, כפי שכתוב: "...וציוונו להדליק נר חנוכה", וההדלקה עצמה כן יכולה להעשות ע"י אחר?

נראה לתרץ ולומר שהרמב"ן הבין שמצות ראיה אינה מצוה בפני עצמה, אלא היא באה אגב ההדלקה, וכחלק חשוב ממנה. ממילא לא קשה נוסח הברכה. כיון שחלק ממצות הדלקת הנר היא הראיה, שאינה יכולה להעשות ע"י שליח, מובן נוסח הברכה (שמתחסא אמנם לפעולת ההדלקה אך כולל גם את הראיה) ב"ל". כלומר, על פי הרמב"ן מוכח שמצות הראיה היא חלק ממצות ההדלקה.

יתכן שניתן לתלות בירור זה, האם הראיה היא מצוה בפני עצמה או שמא חלק ממצות ההדלקה, במחלוקת הראשונים - האם מצות נר חנוכה היא חובת גברא, כשיטת הר"ן והכל בו⁴, או חובת הבית, כפי שניתן לתלות בדברי הרמב"ם⁵. פירוש - האם נאמר שהדלקת נר חנוכה היא חובה על האדם עצמו להדליק, או שמא יש חובה שיהיה בבית נר חנוכה דולק ואין זה משנה מי הדליק, וע"י כך שמצוי נר חנוכה בבית, יוצאים בני הבית ידי חובת מצות נר חנוכה ופרסומי ניסא.

לשיטה הסוברת שהדלקת הנרות היא חובת הבית, הרי לא חלה על האדם עצמו המצוה, ולכן אין מקום לבדוק האם יש חיוב נפרד של ראיה על האדם, שהרי גם בהדלקה עצמה הוא אינו מחויב. אולם לשיטת הר"ן והכלבו הסוברים שחובת ההדלקה היא על הגברא, כאשר הדליקו עליו היו צריכים להוציאו ידי חובת המצוה כולה, שזהו תנאי בשליחות. ואם בכל זאת הוא מחויב בברכה על הראיה - משמע שזו מצוה נפרדת⁶.

ומבוארים הדברים ביתר פירוט בדברי הסמ"ג⁷:

דר"ל דאינו נשוי שתדליק אשתו עליו בביתו, דאילו היה נשוי אע"פ שהולך בדרך אינו צריך לברך על הראיה, כיון דאשתו מדלקת עליו. ותימא דמה

4. ר"ן שבת ו, א בדפי הר"ף ד"ה אמר רב ששת; כל בו הלכות חנוכה סימן מד.

5. הלכות חנוכה ד, א. ניתן לדייק מלשונו שהבית הוא עיקר המצוה: "מצוותה יהיה כל בית ובית מדליק נר אחד".

6. סברה זו איננה הכרחית בדברי הר"ן והכלבו, שכן יתכן שהם סוברים כרשב"א (המובא בהמשך), שאדם שהדליקו עליו לא יחויב בברכה על הראיה, כיון שזו חובת גברא וכבר הוציאו אותו ידי חובת הדלקת הנר, שהראיה נספחת אליה ואינה עומדת בפני עצמה.

7. מובא בב"ח תרעו, ג ד"ה ודוקא (אות ב).

שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת 'שהחיינו' הוא בחיוב על גופו, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת הברכה וענה אמן.

מובן מדבריו שהראיה היא מצוה בפני עצמה, כיון שהיא חובת גברא⁸.

כן מפורש מדברי המרדכי בשם רש"י (המובאים בהמשך) שלא יבוא למעט אלא למי שכבר הדליק בביתו באותו לילה, אך אם לא עשה כך יהיה חייב לברך על הראיה, אף על פי שמדליקין עליו בביתו.

לאחר דברי הקדמה אלו נשאל - מה יהיה דינו של אדם היודע שלא יתאפשר לו להגיע בזמן להדליק נר חנוכה. האם עדיף שיאמר לאחד מבניו להדליק בזמן, והוא יצא חובת הדלקה מדין שלוחו של אדם כמותו (ולא יצטרך לשוב ולהדליק אלא רק לראות), או שמא ימתינו לו עד שישוב וידליק בעצמו? להלכה, צריך שאשתו או אחד מבניו ידליקו, כיון שיש לחשוש לשיטת הרמב"ם (הלכות חנוכה ד, ה) שכאשר אחר את זמן ההדלקה לא ידליק. בכל אופן אם יראה נרות דולקים יתחייב בברכה. ונחלקו הראשונים עד היכן מגיע דין "הרואה נר של חנוכה צריך שיברך".

ג. שיטת המרדכי

כותב המרדכי:

פירש רש"י שמצא בשם רבינו יצחק בר' יהודה שאמר בשם ר' יעקב בר' יקר, דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין ושאינן דעתו להדליק בעצמו, כגון אכסנאי שלא שמע הברכה. לקמן (דף כג) מסיק קא מדליקי עלאי בגו ביתאי, ומכל מקום צריך לראות, כדאמר בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתים ומכאן ואילך אחת.

(סימן רסז)

מובן מהמרדכי שלא רק מי שלא הדליקו עליו, וגם אין לו אפשרות להדליק, חייב לברך על הראיה, אלא אפילו מי שהדליקו עליו בני הבית חייב לצאת החוצה ולראות נר חנוכה, או לראות את הנרות הדולקים בבית, ולברך שתי ברכות - 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' - ורק אז יקיים את המצוה בשלמות⁹.

המרדכי מביא ראיה לכך מהגמרא שאומרת שמי שרואה נר חנוכה ביום הראשון מברך שתי ברכות, ומכאן ואילך מברך אחת. וצריך לשאול איזו ראיה יש למרדכי מגמרא זו, הרי

8. המג"א (תרעו, ב ד"ה אינו חוזר) כתב "ולי נראה פשוט דלהפוסקים כשאשתו מדלקת עליו אינו צריך לברך על הראיה, אם כן הוא הדין דאינו צריך לברך 'שהחיינו' כשמדליק. וכך משמע ברבי זירא דסמך על אשתו, ואי סלקא דעתך לא לפטר גופו אם כן הווי ליה להשתתף ליפטור גופו, אלא על כרחך נפטר לגמרי..." וכן העיר הלבושי שרד (ס"ק ב ד"ה לברך על הראיה): "שמע מינה דגם גופו נפטר ומשמע ליה כאלו הדליק בעצמו".

9. הסברנו לפי הבנת הב"ח במרדכי מי שהדליקו עליו אף על פי שהוציאוהו ידי חובה, יראה ויברך. הבית יוסף (תרעו, ג ד"ה ומ"ש ודוקא) חולק על הב"ח ומבין את המרדכי באופן אחר, והט"ז (שם, ס"ק ה) תמה על כך, אך סובר לפסוק כבית יוסף, כיוון שהמרדכי הוא דעת יחיד.

לכאורה אין הנדון דומה לראיה כלל. שכן בגמרא זו לא מדובר בהכרח באדם שאשתו או אחד מבני ביתו מדליקים עליו. יתכן מאוד שמדובר באדם שכלל לא הדליקו עליו, וגם מנוע מלהדליק בעצמו, וכאשר הוא עובר ברחוב ורואה נרות דולקים מתחייב בברכת ראיה. יש לבאר עניין זה ע"י עיון בדברי ה'בגדי ישע':

רוצה לומר, אע"פ שהדליקו עליו בביתו מכל מקום מחויב לראות כדי לזכור הנס, ומביא ראיה מדאמר בסמוך הרואה וכו'. וקשה, למה הוצרך להביא ראיה מבסמוך, והלא גם בכאן אמר הרואה מברך, דשמע מינה דצריך לראות. ויש לומר דמכאן אין ראיה, דשמא לעולם אין צריך לראות רק כשרוצה לראות ורואה מברך, אבל ממה שאמר בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתיים מכאן ואילך כו', מזה לשון משמע דמחויב לראות, דאם לא כן הוי ליה למימר הרואה יומא קמא מברך שתיים, **והרואה** מכאן ואילך כו', דהיה נשמע דאינו מחויב לראות, רק כשיקרה שאחד רואה בלילה אחד ואחד רואה בשאר לילות, זה מברך כך וזה מברך כך. אלא שמע מינה דמחויב לראות לזמן אחר יומא קמא מברך כך מכאן ואילך כך ודו"ק.

(סימן ג, ד"ה ומ"מ צריך לראותה)

פרוש: שואל ה'בגדי ישע', מדוע הביא המרדכי כהוכחה לדבריו דוקא את הדין שהרואה ביום הראשון מברך שתיים וביום השני מברך אחת. הרי הגמרא פתחה בדבריה: "הרואה צריך שיברך..." , זאת אומרת שכל ראיה מחייבת ברכה, ורק אחרי שהעמידה דין זה דנה הגמרא: "מאי מברך?", ומביאה את דין היום הראשון ושאר הימים. ומדוע הרחיק המרדכי להביא ראיתו מהמשך דברי הגמרא ולא מתחילתה?

ומסביר, כי ראית המרדכי מוכרחת כיון שמדברי הגמרא: "הרואה צריך שיברך", משמע שאין חובה לראות, אלא אם רוצה לראות וראה - צריך לברך. אבל מדברי רבי יהודה שאומר שהרואה נר חנוכה ביום הראשון מברך שתי ברכות, מכאן ואילך מברך אחת, משמע שישנה חובה לצאת ולראות ולברך. זאת למדים מהלשון "ומכאן ואילך" - משמע שזו חובה, ולא כפי שהיה צריך להכתב במקרה של רשות - **"והרואה** מכאן ואילך...".

ד. שיטת הרשב"א

כותב הרשב"א בחדושי לסוגייתנו:

מסתברא בשלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו, ואינו עתיד להדליק הלילה. הא לאו הכי אינו צריך לברך, דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה. ויש מרבוותא ז"ל דפרשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה ואין להם על מה שיסמוכו.

(שבת כג, א ד"ה הרואה מברך שתיים)

פרוש: אם אחד מבני הבית הדליק נרות חנוכה על מנת להוציא אחר הרי המצוה נעשתה ויצא ידי חובה, ושוב אין לו לחזור ולברך על הראיה. במידה שיברך על הראיה, תהיה זו חזרה על אותה מצוה, שאין הראיה מצוה עצמאית. רק אם לא הדליקו עליו והוא עצמו לא הדליק ולא עתיד להדליק, ודאי שחייב לברך בראיתו, שכן את עיקר המצוה לא קיים, וממילא בראיה לא חזר על כלום. ונראה שהרשב"א הבין שהראיה היא חלק מההדלקה, אחרת היה מתחייב ברכה על ראיתו אף על פי שכבר הוציאו אותו ידי חובת ההדלקה.

ה. שיטת המאירי

כותב המאירי :

אם בירך כבר בביתו אין ספק שאינו חייב לברך, אבל אם לא בירך עדיין בביתו - אם אינו עתיד לברך, כגון בן בבית אביו או אורח בבית אושפיזו - מברך, ואם עתיד לברך עדיין - אינו צריך לברך בראיתו עכשיו, ומכל מקום מי שלא בירך ואינו עתיד לברך אלא שמדליקין עליו בביתו יש פוטרינן אותו מלברך, ולא יראה לי כן. (שם ד"ה המדליק נר)

פרוש : ודאי שמי שהדליק נר חנוכה אינו צריך לחזור ולברך בראיה. אך מי שלא הדליק ואין באפשרותו להדליק, אפילו הדליקו עליו יתחייב לברך בראיתו.

משמע שהראיה היא מצוה עצמאית, שאם לא כן מדוע מי שהדליקו עליו, עדיין צריך לברך בראיתו? אלא על כורחך שהמאירי הבין כשיטת המרדכי¹⁰ שהראיה בנר חנוכה היא מצוה עצמאית.

סיכום שיטות הראשונים בחיוב ראית נר חנוכה

שיטת המרדכי - אפילו אם אחד מבני ביתו הדליק עליו, עדיין חלה עליו החובה **ללכת לראות ולברך**.

שיטת הרשב"א - אם הדליקו עליו לא יברך על ראיתו, "דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה", אך אם לא הדליקו עליו וגם הוא אינו עתיד להדליק, חובה עליו לברך בראיתו.

שיטת המאירי - אף על פי שהדליקו עליו, יתחייב בברכה כשיראה נרות.

ו. ההשלכות המעשיות הנובעות משיטות הראשונים

1. על מה חלות ברכות 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים'

מה יהיה הדין באדם שלא הדליקו עליו נרות חנוכה, ואין לו אפשרות לראות נרות דולקים. האם חלה עליו חובה לברך, ועל מה?

שיטת המאירי :

מי שאין לו להדליק ואינו במקום שיהא אפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' בלילה ראשונה, ו'שעשה ניסים' בכל הלילות והדברים נראין. (שם ד"ה מי שאין לו)

מבואר על פי המאירי שאדם שלא הדליקו עליו וגם לא יזדמן לו באותו לילה לראות נר חנוכה, צריך לברך 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו'. מכאן שברכות 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' אינן על הדלקת הנרות או ראיתן, אלא ברכת 'שהחיינו' היא על היום, כשם שביום-כיפור מברכים 'שהחיינו' על עיקרו של יום. לפיכך לשיטת המאירי, אמנם עדיף שיברך ברכת

10. עיין הערה 9.

'שהחיינו' על המצוה, אך מי שאין הדבר באפשרותו - יברך על היום. וכבר מצאנו כעין זה שמברך על היום. יש לומר שברכת 'שעשה ניסים' היא גם כן סוג של 'שהחיינו' - הודאה על כך שהקדוש ברוך הוא זיכנו ועשה לנו ניסים.

ומוסיף ה'עמק ברכה' (עמוד קכב ד"ה נמצא) וסובר שלכתחילה גם כשמדליקים עליו בני הבית חלה עליו חובה לברך 'שהחיינו' מדין עיקרו של יום. בנוגע לברכת 'שעשה ניסים', עדיף שיראה הנרות כשמברך מדין מקום שנעשה לו נס, "כשרואה הנר חנוכה דהוי זכרון על הזמן ההוא הוי ברואה מקום הנס".

לשיטת המאירי ברכת 'שהחיינו' חלה על היום, וגם כשלא רואה נר חנוכה חייב לברך. אם כן מדוע לכתחילה צריך לברך ליד הנר? מצד מקום שנעשה לו נס. וכשם שהעובר במקום שהתרחש לו נס מברך: "ברוך... שעשה לי נס במקום הזה", כך גם כאן, נר חנוכה מזכיר את הנס, ולכן עדיף לברך דוקא לידו 'שעשה ניסים'.

שיטת הרשב"א:

ויש מרבוותא ז"ל דפרשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה ואין להם על מה שיסמוכו. (שבת כג, א ד"ה הרואה מברך שתיים)

ראינו שהרשב"א סובר שאדם שמדליקים עליו בתוך הבית לא צריך לחזור ולברך על הראיה, וכפי שאומר: "שלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה". מכאן שהרשב"א הבין שברכות 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים' מוסבות על המצוה, ולכן אם כבר הוציאו אותו בני הבית ידי חובה, אינו צריך לשוב ולברך. זאת כיון שהמצוה יכולה להתקיים בשני אופנים. האחד, ע"י הדלקה (של האדם עצמו או של שלוחו), והשני - אם לא יצא בהדלקה, עצם הראיה היא קיום המצוה.

אבל בנדון דידן, שלא הדליק ולא הדליקו עליו, וגם אין סיכוי שיראה - יהיה פטור מברכות 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים', כיון שהברכה חלה על המצוה - ההדלקה או הראיה, ולא על היום בפני עצמו¹¹.

שיטת המרדכי

המרדכי סובר שהרואה נר חנוכה צריך לברך בין שהדליקו עליו ובין שלא, כיון שיש שתי מצוות בנר חנוכה - האחת להדליק והשניה לראות. לשיטת המאירי, הרואה מברך 'שהחיינו' על היום ו'שעשה ניסים' מדין מקום שנעשה לו נס, ולכן יברך גם אם אינו רואה נרות דולקים. לעומתו טוען המרדכי כי "הרואה צריך שיברך" - אינו מדין מקום שנעשה לו נס, אלא עצם הראיה היא המצוה והיא גוררת אחריה את הברכה. שאם לא כך היה צריך לברך בשעה שרואה נרות חנוכה: "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", אף על פי כן בשעה שרואה נרות מברך 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים'.

על כורחך ש"הרואה צריך שיברך" פרושו שהברכה חלה על המצוה ולא על היום. יותר מכך, אם ברכת הראיה אכן מוסבת על היום, מדין מקום שנעשה לו נס, הרי שיתחייב בברכה כבר

11. כדברי הרשב"א מובא ב'שלטי גיבורים':

ומי שלא בירך ביום הראשון מברך 'שהחיינו' ביום ב' או בשאר הימים כל שעה שהוא מדליק תחילה או שהוא רואה תחילה שכל מצוה הבאה עליו משנה לשנה צריך לברך עליה 'שהחיינו' כמו שביאר מז"ה (הרי"ד) בפסקיו. (י, א בדפי הרי"ף אות ב)

בכניסת החג, כשם שביום-כיפור מברך בכניסתו. לשיטת המאירי, הסובר שהברכה מוסבת על היום, יתחייב בברכת 'שהחיינו' וישעשה ניסים' מיד בכניסת החג ולא בשעת הראיה. מכיון שכתוב 'הרואה צריך שיברך שתיים' מוכח שהראיה עצמה היא המצוה ועליה מברכים. לכן, לשיטת המרדכי, כשלא הדליקו עליו ולא ראה - לא יברך.

2. מתי מברך את הברכות

העומד ביום הראשון לפני הדלקת נר חנוכה, מתי יברך את שלוש הברכות: 'להדליק נר של חנוכה', 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים לאבותינו'?

פסק השולחן-ערוך :

המדליק בליל הראשון מברך שלש ברכות 'להדליק נר חנוכה' ו'שעשה ניסים' ו'שהחיינו'... מליל ראשון ואילך מברך שתיים... הגה ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק.
(או"ח, תרעו א-ב)

משמע שמברך קודם ההדלקה עובר לעשייתו, (ועיין משנה ברורה שם ס"ק ב וס"ק ד).

שיטת המאירי :

יש מדקדקין לברך ברכת 'להדליק' בראשונה ו'שעשה ניסים' באחרונה בשעה שהוא רואה כל מה שהוא חייב להדליק, ואיני רואה הכרח בכך. ומכל מקום להדליק מיהא ראוי לברך בתחילתו מטעם עובר לעשייתו.

(שבת כג, א ד"ה יש מדקדקין)

כלומר, לשיטתו רק את ברכת 'להדליק' צריך לברך לפני ההדלקה מדין עובר לעשייתו, אבל 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים' יכול לברך אחרי ההדלקה. יתכן שאפשר לתלות מחלוקת זו במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל. שיטת השו"ע, שמברך את שלוש הברכות קודם ההדלקה, כשיטת הרשב"א, הסובר כי גם הברכות 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' מתייחסות לגוף המצוה. אך המאירי לשיטתו, סובר שאת שתי הברכות האחרונות יכול לברך אף לאחר ההדלקה כיון שהן חלות על הנס ועל היום. בכל אופן עדיף לברך ברכות אלו ליד הנר מדין מקום שנעשה לו נס כמבואר מקודם.

3. אדם שברך 'שהחיינו' ביום הראשון מדין 'הרואה' ולמחרת נזדמנו לו נרות

מי שלא הדליקו עליו ביום הראשון וראה נרות דולקים וברך 'שהחיינו' ו'שעשה ניסים', ולמחרת נזדמנו לו נרות חנוכה, האם יברך 'שהחיינו' פעם נוספת?

שיטת המאירי :

מי שאין לו להדליק ואינו במקום שיהא אפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' בלילה ראשונה, ו'שעשה ניסים' בכל הלילות והדברים נראין. וכן ראיתי מי שכתב שמי שלא הדליק עדיין ובא לו בתוך ימי חנוכה שלילה ראשונה שהוא מדליק מברך זמן.

(שבת כג, א ד"ה מי שאין לו)

לשיטת המאירי אדם שיזדמן לו להדליק נר חנוכה ביום השני או באחד מימי החנוכה, צריך שיברך 'שהחיינו' אע"פ שברך כבר על הראיה¹². לפי הסברו של המאירי שברכת 'שהחיינו' מתייחסת אל היום (כמו שופר ולולב), כאשר הוא ידליק הוא יקיים מצוה חדשה, שכן המצוה של היום אינה המצוה של אתמול, אלא היא מצוה אחרת ולכן יברך פעם נוספת, כיון שמצות הראיה נפרדת ממצות ההדלקה ואין כאן חזרה על המצוות.

שיטת הרשב"א

הרשב"א הבין שברכת 'שהחיינו' חלה רק על המצוה, המתקיימת בהדלקה או בראיה. אם כן במקרה שלנו אין לו לברך 'שהחיינו' שוב, שהרי כבר ברך אתמול. ו"לא מצינו יוצא מן המצוה חוזר ומברך על הראיה".

4. אדם שברך את הברכות מדין 'הרואה' ונזדמנו לו אחר כך נרות

שיטת המרדכי

המרדכי סובר שמי שהדליקו עליו חייב לצאת ולראות, כיון שההדלקה והראיה הן מצוות נפרדות. אם כן, גם במקרה זה הראיה לא תפטור אותו מלהדליק עוד באותו הלילה, או שאחרים ידליקו עליו ויוציאו אותו, ואין הדבר תלוי בהקדמת ההדלקה לראיה.

שיטת הרשב"א

הרשב"א סובר שאדם שהדליקו עליו אינו חוזר ומברך כשרואה "דלא מצינו יוצא מן המצוה חוזר ומברך על הראיה". האם נאמר שדברי הרשב"א נכונים דוקא כשקיים את גוף המצוה, ההדלקה, ולכן לא יחזור ויברך, אך אם קיים רק את ראיית הנרות תחול עליו החובה להדליק, שהרי את עיקר המצוה לא עשה? כפי שראינו, במחלוקת האם הראיה היא חלק מהמצוה או מצוה נפרדת העומדת בפני עצמה, סובר הרשב"א שהראיה היא חלק מהמצוה. לכן נשאר בספק - האם בגלל שהראיה היא חלק קטן ולא עיקר המצוה, יצטרך לחזור ולהדליק, או שנאמר שהמצוה נעשתה ושוב לא יצטרך להדליק, כיון שפעולה זו תחשב כחזרה על המצוה.

ז. דברי סיום

נמצאנו למדים, שענין ראיית נרות חנוכה, בין לסוברים שהיא נגזרת אגב ההדלקה ובין לסוברים שהיא מצוה העומדת בפני עצמה, תופס מקום נכבד בדיון במצבים השונים הנוצרים בחג. נוכחנו לדעת שלשיטות השונות ישנה השלכה מעשית לגבי הברכה, ואף לגבי ההדלקה במקרים שונים.

¹². ניתן להבין אחרת מהמאירי ולומר שכונתו היא שאדם שלא ברך כלל 'שהחיינו' יברך זמן בפעם הראשונה שידליק, אך מסמיכות הדינים במאירי נראים הדברים כפי שכתב בגוף המאמר.